

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ DIVOR-DEF: «ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΣΤΙΣ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ»

Μελέτη περίπτωσης:

«Πρακτικές της προβατοτροφικής εκμετάλλευσης
και διαχείριση κτηνοτροφικών πόρων στη Λέσβο»

Θεοδοσία Ανθοπούλου*
François Vallerand**

1. Το πλαίσιο της ευρωπαϊκής έρευνας DIVOR-DEF

Αντικείμενο και στόχος της έρευνας

Αντικείμενο του ερευνητικού αυτού προγράμματος ήταν η διερεύνηση των δυνατοτήτων διαφοροποίησης και αναδιοργάνωσης της κτηνοτροφίας στις μειονεκτικές ζώνες της Ευρώπης σε έναν γοργά μεταβαλλόμενο, τα τελευταία χρόνια, ύπαιθρο χώρο: νέες λειτουργίες της γεωργίας και του αγροτικού χώρου, αυξανόμενη ζήτηση των καταναλωτών για «προϊόντα ειδικής ποιότητας», εντεινόμενη φιλελευθεροποίηση των αγορών και προτροπή της

αγροτικής πολιτικής στο πνεύμα της τοπικής ανάπτυξης και της χωρικής επανεξισορρόπησης.

Οι αλλαγές αυτές πιέζουν για αναπροσαρμογές των αντιλήψεων και πρακτικών που σχετίζονται τόσο με τη διαχείριση του κτηνοτροφικού χώρου (διαφοροποίηση χρήσεων, περιβαλλοντική προστασία, διατήρηση τοπίου) όσο και με την ποιότητα του παραγόμενου προϊόντος (ποιότητα γάλακτος, τυριά ΠΟΠ κ.λπ.). Στο νέο αυτό πλαίσιο λειτουργίας της κτηνοτροφίας δύο βασικά ζητήματα που τίθενται αφορούν:

– στις νέες απαιτήσεις σχετικά με τις επαγγελματικές δεξιότητες και την κατάρτιση των κτηνοτρόφων (πρόσβαση στην πληροφόρηση, υιοθέτηση οργανωτικών και τεχνικών καινοτομιών) καθώς και την ίδια την επαγγελματική τους ιδιότητα (διαφοροποίηση δραστηριοτήτων, πολυαπασχόληση)·

– στην ετοιμότητα των υπηρεσιών αγροτικών εφαρμογών αλλά και των άλλων ενδιαμέσων φορέων –δημόσιων και ιδιωτικών, όπως συνεταιρισμοί, αναπτυξιακές εταιρείες, ΟΤΑ κ.λπ.– παροχής τεχνικής υποστήριξης και συμβουλευτικού έργου προς τους κτηνοτρόφους.

Έτσι, στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η κατασκευή εργαλείων (outils/tools) «βοήθειας στη διάγνωση και την απόφαση» (outils d'aide au diagnostic et à la décision) που θα επιτρέπουν στους φορείς αγροτικών εφαρμογών –και μέσω αυτών– στους κτηνοτρόφους, τη διάγνωση των φαινομένων και προβλημάτων και την επιλογή της κατάλληλης λύσης, προσαρμοσμένης στις τοπικές ιδιαιτερότητες. Τα εργαλεία αυτά (έντυπο υλικό, λογισμικά, video), βασιζόμενα τόσο στις αντιλήψεις και πρακτικές των τοπικών δρώντων

* Λέκτορας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, e-mail: antho@panteion.gr.

** Διευθυντής έρευνας INRA - Systèmes Agraires και Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, e-mail: vallerand@auadec.aua.gr.

(κτηνοτρόφων, εφαρμοστών, υπηρεσιών) όσο και στις επιστημονικές γνώσεις, αποβλέπουν στο «άνοιγμα του διαλόγου» και τη συναίνεση μεταξύ των επιμέρους πρωταγωνιστών για την από κοινού αντιμετώπιση των ζητημάτων που ανακύπτουν.

Το θεωρητικό υπόβαθρο και υποθέσεις εργασίας

A. Η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΩΣ ΤΟΠΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

«Κινητοποίηση» των κτηνοτρόφων για τον ανεφοδιασμό καλαμποκιού, συνεταιρισμός Άγρας, Λέσβος

Η κτηνοτροφία σε μια περιοχή είναι ένα σύνολο δραστηριοτήτων που συνδέονται όχι μόνο με αυτή την ίδια την παραγωγική δραστηριότητα (κτηνοτροφία *sensu stricto*), αλλά επίσης με τη μεταποίηση και την εμπορία των προϊόντων, τον ανεφοδιασμό της εκμετάλλευσής, τις υπηρεσίες ενημέρωσης, επιμόρφωσης και στήριξης των αγροτών.

Κατ' αυτή την έννοια, η χρήση των πόρων μιας περιοχής και η διαχείριση των σχέσεων μεταξύ κτηνοτροφίας και περιβάλλοντος είναι το αποτέλεσμα ενός συνόλου πρακτικών των επιμέρους πρωταγωνιστών που αποτυπώνουν τη δυναμική ενός πλέγματος πολλαπλών συμφερόντων και συγκρούσεων.

Μπροστά σε ένα τόσο περίπλοκο πρόβλημα όπου οι εμπλεκόμενοι φορείς –με διαφορετικές ιδιότητες και από διαφορετικά επίπεδα δράσης και στρατηγικών– είναι πολλοί και ποικίλοι, διακρίναμε τρία επίπεδα τοπικών δρώντων (*acteurs locaux, local actors*) που μπορούν να ταξινομηθούν ως εξής:

- οι δρώντες σε ατομική βάση (κτηνοτρόφοι)·

- οι δρώντες σε τοπικό επίπεδο (εφαρμοστές και στελέχη τοπικών υπηρεσιών, αναπτυξιακών εται-

ρειών, συνεταιρισμών, μεταποιητικών μονάδων κ.λπ.)·

- οι δρώντες σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (υπεύθυνοι στα αρμόδια κέντρα λήψεως αποφάσεων, μεταποιητικές και εμπορικές επιχειρήσεις περιφερειακής και εθνικής εμβέλειας κ.ά.).

B. ΒΑΣΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι οι παραπάνω φορείς εκφράζουν διαφορετικές αντιλήψεις και πρακτικές, αναδεικνύοντας την ανάγκη εύρεσης αποτελεσματικών μηχανισμών διαχείρισης των μεταξύ τους αντιθέσεων ή/και συγκρούσεων.

- Για τους κτηνοτρόφους, το κοπάδι, τα βοσκοτόπια, οι εγκαταστάσεις της εκμετάλλευσής τους είναι αγαθά ατομικά και ιδιωτικά, τα οποία χρησιμοποιούν όπως κρίνουν για την επίτευξη των στόχων τους. Χρησιμοποιούν επίσης συλλογικά αγαθά (κοινόχρηστα βοσκοτόπια, ποτίστρες, στέγαστρα και άλλες υποδομές), ενώ διαχειρίζονται κοινά αγαθά της κτηνοτροφικής κοινότητας (όπως μια φυλή ζώων ή ένα φημισμένο τοπικό τυρί).

Όμως η μεμονωμένη χρήση των παραγωγικών πόρων από τους κτηνοτρόφους μπορεί να σημαίνει αρ-

νητικές εξωτερικές επιπτώσεις για τις αποδόσεις των άλλων κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων αλλά και τους άλλους «εξω-αγροτικούς» χρήστες: εξάντληση υδάτινων πόρων, διάβρωση εδαφών και κίνδυνοι πυρκαγιών, υποβάθμιση αγροτικού τοπίου κ.λπ. Με άλλα λόγια, η διαχείριση και διατήρηση των κτηνοτροφικών πόρων αφορά ένα πολύ πιο ευρύ φάσμα της κοινωνίας απ' ό,τι μόνη την κοινότητα των κτηνοτρόφων.

- Οι τοπικοί φορείς εφαρμογών και ανάπτυξης αδυνατούν συχνά να υιοθετήσουν καινοτόμες διαχειριστικές μεθόδους, είτε γιατί οι γνώσεις και τεχνικές που διαθέτουν αποδεικνύονται απαξιωμένες για τα σύγχρονα τεχνικά και κοινωνικοοικονομικά δεδομένα του αγροτικού χώρου, είτε γιατί δεν διαθέτουν τα απαραίτητα μέσα, ή γιατί, εν πάση περιπτώσει, «οι κτηνοτρόφοι δεν ακολουθούν τις συμβουλές τους».

- Οι περιφερειακοί φορείς είναι γνώστες των προβλημάτων και των προκλήσεων για το μέλλον του αγροτικού χώρου, όμως πιστεύουν ότι οι πολιτικές για την κτηνοτροφία σχεδιάζονται και αποφασίζονται στην Αθήνα και τις Βρυξέλλες ενώ έχουν περιορισμένες δυνατότητες προσαρμογής στα τοπικά δεδομένα.

Στο πλαίσιο της νέας πολυπλοκότητας και αβεβαιότητας που κυριαρχούν στον αγροτικό χώρο, υιοθετήθηκαν οι ακόλουθες αρχές:

– η αρχή της περιορισμένης ορθολογικότητας, σύμφωνα με την οποία οι τοπικοί δρώντες δεν βρίσκονται ποτέ σε θέση να διαθέτουν πλήρη γνώση της όλης κατάστασης αλλά μόνο αυτή που τους αφορά.

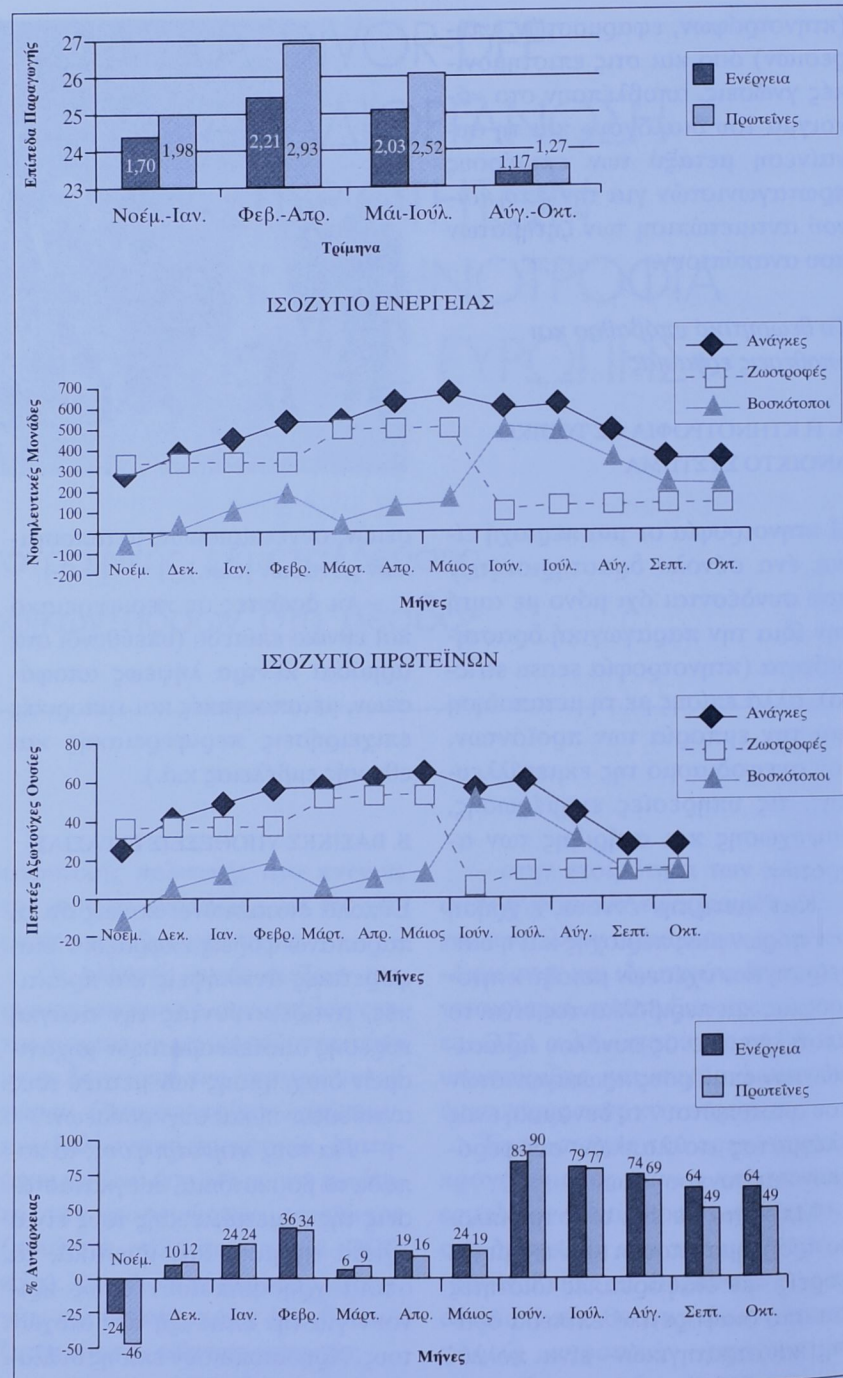
– η αρχή της συνέπειας που υπονοεί ότι ο κάθε δρων έχει λόγους να κάνει αυτό που κάνει, τη δεδομένη στιγμή και στο συγκεκριμένο τόπο σύμφωνα με τους στόχους του.

Εναντι αυτής της «κατάτμησης» του συνολικού προβλήματος προς επίλυση, υιοθετήθηκε μια συνθετική και συμμετοχική επιστημονική προσέγγιση όπου οι επιμέρους πρωταγωνιστές πρέπει να τοποθετηθούν και να συναινέσουν κατά τρόπο ώστε να μπορέσουν να προχωρήσουν από κοινού σε βελτιώσεις/αλλαγές του υπάρχοντος κτηνοτροφικού συστήματος. Διαφορετικά, αυτό που συνήθως συμβαίνει είναι η κάθε ομάδα να «ενοχοποιεί» τους άλλους στην κρίση: οι υπηρεσίες κατηγορούν τους κτηνοτρόφους ότι δεν ακούν τις συμβουλές τους, οι κτηνοτρόφοι τους κτηνίατρους ότι δεν επισκέπτονται τακτικά τη μονάδα τους, οι περιβαλλοντολόγοι τους κτηνοτρόφους ότι καταστρέφουν τα βοσκοτόπια, κ.ο.κ.

Μεθοδολογία και φάσεις της έρευνας

Α' Φάση: Διάγνωση της υφιστάμενης κατάστασης και των αλλαγών (diagnostic)

Αφορά στην κατανόηση της υφιστάμενης κατάστασης και των αλλαγών τόσο της κτηνοτροφίας-συστήματος όσο και των σχέσεων και

Διάγραμμα 1.

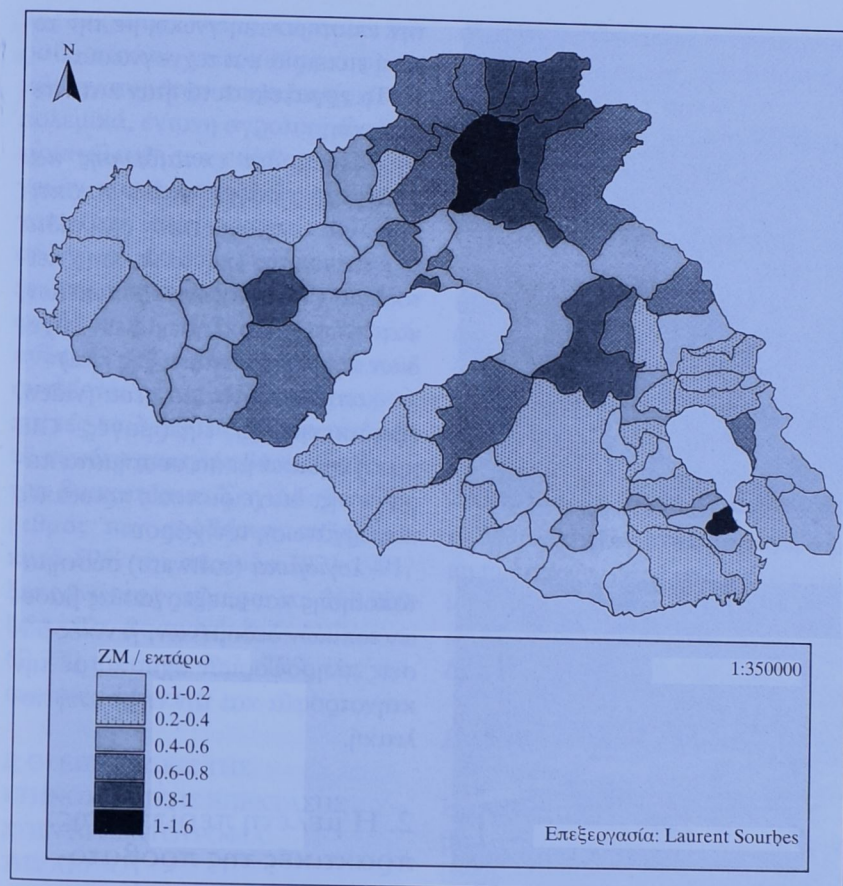
Παράδειγμα δεικτών διατροφής (περίοδος 1997-1998, κοπάδι αρ. 8)

διασυνδέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων στον κτηνοτροφικό και ευρύτερο αγροτικό χώρο.

Περιλαμβάνει την ανάλυση της διαχρονικής εξέλιξης (μεταπολεμική

και περίοδος) και της υφιστάμενης κατάστασης της κτηνοτροφίας-συστήματος:

– στο μικρο-τοπικό επίπεδο της κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης της

Χάρτης 1.

Βοσκοφόρτωση (ζωικές μονάδες/εκτάριο) ανά ΟΤΑ στη Λέσβο, 1991

περιοχής έρευνας (οργάνωση της εκμετάλλευσης, διαφοροποίηση)·

– σε μέσο-περιφερειακό επίπεδο (δημογραφία, οικονομία, συστήματα αγροτικής παραγωγής, μεταποίηση, υπηρεσίες εφαρμογών και τεχνικής κατάρτισης)·

– στο μακρο-εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (αγροτικές - περιφερειακές πολιτικές και φορείς παρέμβασης).

Β' Φάση: Επιλογή και ανάλυση του «κρίσιμου αντικειμένου»

Από μόνη της η έννοια του «κρίσιμου αντικειμένου» (objet critique, critical objective) δηλώνει κρίση: την κρίση του προηγούμενου παραγωγικού και διαχειριστικού συστή-

ματος και την άμεση ανάγκη περάσματος σε ένα νέο. Ο κτηνοτρόφος θα πρέπει να αναζητήσει νέες μορφές ή τρόπους σύζευξης του παραγωγικού του συστήματος με τις διαφορετικές συνιστώσες ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου, και ως εκ τούτου αβέβαιου, αγροτικού περιβάλλοντος.

Τα στοιχεία της διαγνωστικής φάσης έδειξαν ότι η αναδιοργάνωση των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων προσδιορίζεται από δύο βασικά «κρίσιμα αντικείμενα»:

– *Τις αλλαγές στην αξιολόγηση των χαρακτηριστικών των προϊόντων.*

Το γάλα ως πρώτη ύλη, για παράδειγμα, αξιολογείται διαφορετικά από τον κτηνοτρόφο, τον τυροκόμο,

τον κτηνίατρο, τους καταναλωτές (τυριά βιομηχανικής παραγωγής ή προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης που ανταποκρίνονται σε διαφορετικά καταναλωτικά πρότυπα και ενσωματώνουν λιγότερο ή περισσότερο τις τοπικές παραδόσεις).

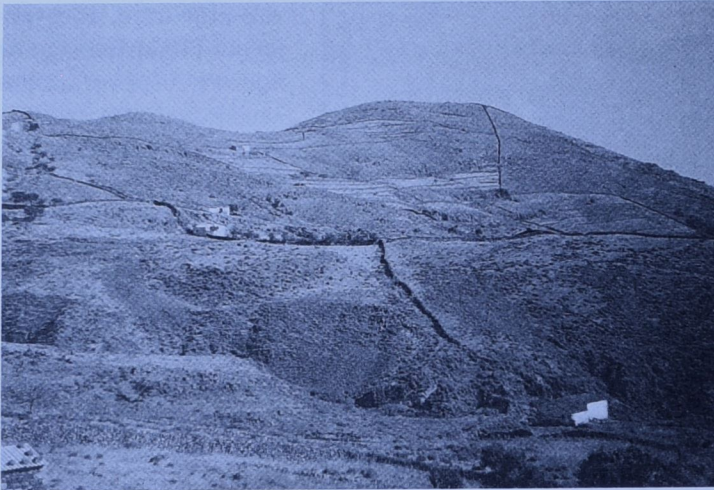
– *Τον πολλαπλασιασμό και τη διαφοροποίηση των προκλήσεων και συγκρούσεων στο χώρο.*

Η οικειοποίηση και διαχείριση του χώρου στις μειονεκτικές –και όχι μόνο– ζώνες αποβαίνει ένα κρίσιμο ζήτημα που συνδέεται με πολλαπλά φαινόμενα: μείωση και γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, διαφοροποίηση αγροτικών δραστηριοτήτων (ιδιαίτερα αγροτουρισμός και υπηρεσίες), αυξανόμενη ζήτηση για τοπικά προϊόντα ποιότητας, νέες λειτουργίες του χώρου (οικιστική, τουρισμού και αναψυχής, περιβαλλοντική κ.ά.), νέοι εταίροι και φορείς διαχείρισης, διευρυμένες αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Γ' Φάση: Κατασκευή εργαλείων (παραδοτέα υλικά της έρευνας)

Η ανάλυση των κρίσιμων αντικειμένων κατά περιοχή έρευνας επέτρεψε τη διεξοδική διερεύνηση των ανασταλτικών παραγόντων και των περιορισμών για την αναδιοργάνωση-διαφοροποίηση των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων (φυσικοί παράγοντες, επίπεδο τεχνικών και οργάνωσης της εκμετάλλευσης, υποδομές, θεσμικό πλαίσιο, κ.ά.).

Η κατασκευή των εργαλείων είχε στόχο τη συστηματοποίηση και τυποποίηση των στοιχείων αυτών (τοπικές βάσεις δεδομένων) και, στη συνέχεια, να βοηθήσει στη βελτίωση/αλλαγή των πρακτικών και αντιλήψεων μέσα από την επιλογή κατάλληλων μοντέλων διαχείρισης/ανάπτυξης που θα συνδυάζουν

Υποβαθμισμένα βοσκοτόπια και ξερολιθιές στην Ερεσσό Λέσβου

Κοπάδι προβάτων, Ερεσσός Λέσβου

Μάζεμα κοπαδιού, Αγρά Λέσβου

την επιστημονική γνώση με την τοπική εμπειρία και τεχνογνωσία.

Τα εργαλεία αυτά ήταν κατά περίπτωση:

- *εγχειρίδια εκπαίδευσης και κατάρτισης, οδηγοί καλών πρακτικών και ενημερωτικά φυλλάδια* (οργάνωση της εκμετάλλευσης, λειτουργία βιοτεχνικών τυροκομείων, κατάρτιση ολοκληρωμένων σχεδίων αγροτικής ανάπτυξης κ.ά.).

- *οπτικοακουστικά μέσα* (video, εξειδικευμένες εφαρμογές GIS κ.λπ.) σχετικά με τα συστήματα παραγωγής, διαχειριστικές πρακτικές και οργάνωση του χώρου.

- *λογισμικά* (software) συστηματοποίησης και επεξεργασίας βάσεων τοπικών δεδομένων, γενικές βάσεις πληροφοριών σχετικά με την κτηνοτροφία και την αγροτική πολιτική.

2. Η μελέτη περίπτωσης: πρακτικές της προβατοτροφίας και διαχείριση κτηνοτροφικών πόρων στη Λέσβο

Η διαγνωστική φάση: Εξέλιξη και δυναμική των προβατοτροφικών συστημάτων στη Λέσβο

Η προκαταρκτική έρευνα πεδίου με την εφαρμογή ερωτηματολογίων σε κτηνοτρόφους των τριών εντοπισμένων κτηνοτροφικών ζωνών και τις συνεντεύξεις σε προνομιακούς συνομιλητές (υπηρεσίες, ΟΤΑ, συνεταιρισμούς) έδειξε ότι:

Α. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Το νησί της Λέσβου (1.635 χλμ², 87.600 κάτ. το 2001) παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά της εξέλιξης και δυναμικής των ορεινών και μειονεκτικών ζωνών της μεσογεια-

κής Ευρώπης: κατάρρευση των παραδοσιακών γεωργοκτηνοτροφικών συστημάτων παραγωγής μεταπολεμικά, έντονη αγροτική έξοδος, εγκατάλειψη των ετήσιων καλλιεργειών και πέρασμα των χαμηλής γονιμότητας γεωργικών εκτάσεων σε κτηνοτροφική χρήση, εκτατικοποίηση των συστημάτων κτηνοτροφικής παραγωγής με παράλληλη αύξηση του ζωικού κεφαλαίου που συνδέεται με τις πολλαπλές ευρωπαϊκές επιδοτήσεις, πίεση στα κατά κανόνα χαμηλής βοσκοϊκανότητας βοσκοτόπια. Στη Λέσβο ο αριθμός των προβάτων αυξήθηκε κατά 59% την περίοδο 1971-1991, ξεπερνώντας σήμερα τα 265.000 ζώα. Τα βοσκοτόπια καλύπτουν 62.770 εκτάρια, δηλ. 38% της νησιωτικής έκτασης.

Β. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

Υποβάθμιση βοσκοτόπων. Η αύξηση της βοσκοτικής πίεσης στα ιδιαίτερα φτωχά βοσκοτόπια του νησιού (άγονα και επικλινή εδάφη, βραχώδεις εκτάσεις, μακία και φρυγανική βλάστηση) οδηγεί στην περαιτέρω υποβάθμιση της ποιότητάς τους και τη μείωση των παραγωγικών τους δυνατοτήτων: διαρκής μείωση της παραγόμενης ποώδους βιομάζας, επικράτηση ξυλωδών φυτικών ειδών (ιδιαίτερα της αστοιβής - *Poterium Spinosum*). Οι τεχνικές μέθοδοι που προτείνονται από τις υπηρεσίες για τη βελτίωση των βοσκοτόπων (απομάκρυνση της αστοιβής με μηχανικά ή χημικά μέσα, σπορά σανοδοτικών φυτών, λίπανση, ελεγχόμενη φωτιά) φαίνεται δύσκολο να εφαρμοστούν, γιατί είναι πολύ δαπανηρές, τεχνικά πολύπλοκες ή περιβαλλοντικά επι-

σφαλείς (π.χ. διάβρωση εδαφών με την καταστροφή της ανεπιθύμητης ακανθώδους βλάστησης).

Το ζήτημα της διατροφής. Η έλλειψη τοπικά παραγόμενων ζωοτροφών οδηγεί τους κτηνοτρόφους στη μαζική εισαγωγή ζωοτροφών με συνέπεια την ιδιαίτερη επιβάρυνση του κόστους παραγωγής. Επίσης, η χορήγηση «εξω-τοπικών» ζωοτροφών δημιουργεί τον κίνδυνο απώλειας της «ειδικής ποιότητας» των παραγόμενων προϊόντων, όπως τα τυριά προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης (λαδοτύρι Μυτιλήνης και φέτα Μυτιλήνης), η ποιότητα και η φήμη των οποίων βασίζεται στους τοπικούς πόρους (βοσκοτόπια, φυλές ζώων, συνταγές τυροκομίας), δηλ. «στο δεσμό με τον τόπο προέλευσης».

Επιλογή του κρίσιμου αντικειμένου

Η διαγνωστική φάση ανέδειξε ως βασικά στοιχεία της κρίσης του υφιστάμενου κτηνοτροφικού συστήματος τη συνεχή υποβάθμιση των βοσκοτόπων και το μη ισορροπημένο σιτηρέσιο του ζωικού κεφαλαίου (παρεχόμενες πρωτεΐνες - ενέργεια). Τα φτωχά βοσκοτόπια και η μεγάλη ανεπάρκεια ιδιοπαραγόμενων ζωοτροφών οδηγούν στην υπερβόσκηση. Παράλληλα, η προσφυγή των κτηνοτρόφων στη μαζική εισαγωγή ζωοτροφών και η επιλογή του σιτηρεσίου εμπειρικά και με βάση το κόστος των επιμέρους ζωοτροφών (και όχι τις διατροφικές αξίες) οδηγούν στη μη ισορροπημένη διατροφή των ζώων.

Η βελτίωση των κτηνοτροφικών πρακτικών, και ιδιαίτερα της διατροφής των κοπαδιών, σε συνδυασμό με μια ήπια διαχείριση του κτηνοτροφικού χώρου, αποτέλεσαν τα «κρίσιμα αντικείμενα» της έρευνας στη Λέσβο.

Αποτελέσματα της έρευνας: κατασκευή εργαλείων και πρώτη εφαρμογή

Η ερευνητική ομάδα με τη συνεργασία των τοπικών φορέων προχώρησε στην κατασκευή 3 εργαλείων, από τα οποία παρουσιάζονται τα δύο τελευταία:

- ένα βίντεο ενημέρωσης/εμφύψωσης των κτηνοτρόφων σχετικά με τα προβλήματα και τις δυνατότητες βελτίωσης της κτηνοτροφίας του νησιού στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής·

- μια τοπική βάση δεδομένων σχετικά με τη βοσκοϊκανότητα των βοσκοτόπων εκτάσεων και τη δυνατότητα βελτίωσης των διαχειριστικών πρακτικών·

- ένα απλό λογισμικό (software) οργάνωσης και διαχείρισης της κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης με έμφαση στη διατροφή του κοπαδιού.

Α. ΤΟΠΙΚΗ ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΒΟΣΚΟΪΚΑΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΒΟΣΚΟΤΟΠΩΝ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

Βασικό στοιχείο της κτηνοτροφικής κρίσης για το οποίο όλοι οι τοπικοί φορείς συμφωνούν είναι η διαρκής υποβάθμιση των βοσκοτόπων. Οι κτηνοτρόφοι έχουν επίγνωση ότι επιβαρύνουν τα βοσκοτόπια, όμως ισχυρίζονται ότι δεν έχουν εναλλακτικές δυνατότητες (στενότητα βοσκήσιμου χώρου, τεχνική-οικονομική ανεπάρκεια). Οι γεωπόνοι-εφαρμοστές δηλώνουν αδυναμία βελτίωσης των βοσκοτόπων λόγω έλλειψης χρηματικών πόρων αλλά και τεχνογνωσίας προσαρμοσμένης στα τοπικά δεδομένα.

Πρακτικά, το εργαλείο αυτό δίνει τη δυνατότητα επιλογής ενός μοντέλου διαχείρισης που μπορεί να συνδράμει στη βελτίωση των βοσκοτόπων μέσα από τη βελτίω-

ση/αλλαγή των υφιστάμενων διαχειριστικών πρακτικών κτηνοτρόφων και υπηρεσιών (εργαλείο βοήθειας στη διάγνωση και την επιλογή).

Η πιλοτική εφαρμογή στη δυτική Λέσβο έδειξε πολύ συνοπτικά ότι η παραγωγή βιομάζας ποωδών είναι σημαντικά ψηλότερη στην προστατευόμενη περιοχή έναντι της ελεύθερης στη βόσκηση. Σε αντίθεση με την εμμονή –συχνά– των κεντρικών αρμόδιων υπηρεσιών, η σπορά λειμώνων φυτών δεν βελτιώνει ουσιαστικά την παραγωγή βιομάζας λόγω των δυσμενών γεωκλιματικών συνθηκών.

Β. ΑΠΛΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ
ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗΣ
ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

Πρόκειται για ένα εργαλείο που καταγράφει, συστηματοποιεί και τυποποιεί (modélisation) –για πρώτη φορά στο νησί– τις πρακτικές των κτηνοτρόφων όσον αφορά στη διαχείριση του κοπαδιού, δίνοντας έμφαση στο διατροφικό σύστημα που αποτελεί ένα από τα κρίσιμα ζητήματα της λεσβιακής προβατοτροφίας.

Βασική άποψη για την κατασκευή του εργαλείου ήταν ότι θα πρέπει να ενσωματώνει αφενός τις πρακτικές των κτηνοτρόφων και αφετέρου τις επιστημονικές-ζωοτεχνικές γνώσεις. Κατ' αυτό τον τρόπο οι προτεινόμενες αλλαγές/βελτιώσεις των διαχειριστικών πρακτικών και του σιτηρεσίου δεν θα αλλάζουν δραματικά τις για χρόνια ακολουθούμενες πρακτικές των κτηνοτρόφων, τόσο σε κόστος όσο και σε σύνθεση χρησιμοποιούμενων ζωοτροφών.

Η πρώτη εφαρμογή του εργαλείου σε κτηνοτροφικό συνεταιρισμό με τη συνεργασία τριών ερευ-

νητών, του νομοκτηνιάτρου και μικρής ομάδας κτηνοτρόφων έδειξε –πέρα από κάθε προσδοκία της ερευνητικής ομάδας– ότι: Οι κτηνοτρόφοι είδαν, ο καθένας σε σχέση με τις διαχειριστικές πρακτικές του κοπαδιού του, τις εσφαλμένες αντιλήψεις/επιλογές τους και τις δυνατότητες βελτίωσης των αποδόσεων του κοπαδιού τους μέσω της εξισορρόπησης της διατροφής και της βελτίωσης της διαχείρισης της εκμετάλλευσής τους. Οι εφαρμοστές-κτηνίατροι έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το εργαλείο αυτό γιατί τους παρέχει γρήγορα, εύκολα και με απλή τεχνολογία μέσα για την παροχή συμβουλών, εμψύχωσης και παρακολούθησης: βάση τοπικών δεδομένων, τεχνικούς και οικονομικούς δείκτες της εκμετάλλευσης για κάθε ζώνη κ.ά.

Συμπερασματικά, η έρευνα DIVOR-DEF, πέρα από τον καθαρά επιχειρησιακό της χαρακτήρα (κατασκευή εργαλείων), βοήθησε στην κατανόηση της κοινωνικής οργάνωσης του χώρου μέσα από τις πρακτικές των παραδοσιακών χρηστών (κτηνοτρόφων) και τις προκλήσεις/συγκρούσεις που δημιουργούν οι νέες δραστηριότητες-λειτουργίες-προϊόντα του αγροτικού χώρου. Στο πλαίσιο της νέας αυτής πολυπλοκότητας, κτηνοτρόφοι και υπηρεσίες εφαρμογών και ανάπτυξης καλούνται να προσαρμοστούν αλλά και να συνομιλήσουν για την από κοινού αναζήτηση τρόπων δράσης. Τα εργαλεία «βοήθειας στη διάγνωση και την επιλογή της λύσης», βασιζόμενα στις πρακτικές και αντιλήψεις των τοπικών δρώντων, διευκολύνουν ακριβώς το «άνοιγμα του διαλόγου» προσπαθώντας να προτείνουν ρεαλιστικές και προσαρμοσμένες στα τοπικά δεδομένα λύσεις μέσα από τη συναίνεση, στη

θέση της σύγκρουσης, μεταξύ των επιμέρους πρωταγωνιστών του κτηνοτροφικού και ευρύτερου υπαίθριου χώρου.

Η ταυτότητα της έρευνας

Η έρευνα DIVOR-DEF με τίτλο «Diversification et réorganisation des activités productives liées à l'élevage dans les zones défavorisées» χρηματοδοτήθηκε από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα FAIR3-CT96 και ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2000 (διάρκεια: 3 χρόνια). Γενικός συντονιστής της έρευνας ήταν το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Γεωργικής Οικονομίας, και συμμετείχαν οι ακόλουθες ομάδες: Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Μυτιλήνη), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Εργαστήριο Αγροτικού Χώρου, Βόλος), Αρχιπέλαγος (Κεφαλονιά-Ιθάκη), ANKA (Αναπτυξιακή Καρδίτσας), Ινστιτούτο Γάλακτος-ΕΘΙΑΓΕ (Ιωάννινα), INRA (Avignon), INRA (Toulouse), INRA (Corte), Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Madrid), Scottish Agricultural College (Edinburgh), Università di Catania.

Η σύνθεση της ομάδας έρευνας της Λέσβου με φορέα υλοποίησης το Πανεπιστήμιο Αιγαίου ήταν: Θ. Ανθοπούλου (επιστ. υπεύθυνη), F. Vallerand (INRA και Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών), Χ. Γιούργα (Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος), Α. Λούμου (Πανεπιστήμιο Αιγαίου), Γ. Τσακίρης (Διεύθυνση Κτηνιατρικής) και οι υποψήφιοι διδάκτορες L. Sourbes, Ε. Πολυχρονάκη, Μ. Κουλούρη.

Συνεργαζόμενοι τοπικοί φορείς: Διεύθυνση Κτηνιατρικής Νομαρχίας Λέσβου, ΑΔΕΜ, Ίδρυμα Σημαντήρη, Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, δίκτυο 28 κτηνοτρόφων.